

До разової спеціалізованої вченої ради PhD 13639
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

професорки кафедри української мови імені професора Л. А. Лисиченко
Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

ПІДДУБНОЇ НАТАЛІЇ ВІТАЛІЇВНИ

на дисертаційну роботу

ХОМІЦЬКОГО НАЗАРІЯ ЮРІЙОВИЧА

«ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЄННОЇ ПРОЗИ

ОЛЕКСАНДРА ВІЛЬЧИНСЬКОГО»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 035 «Філологія»

з галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Дослідження сучасного художнього тесту в українському мовознавстві має певні традиції (наукові праці Д. Баранника, В. Грещука, Л. Губи, Т. Єщенко, К. Каплюк, В. Кононенка, О. Линтвар, Н. Лисенко, Н. Мех, В. Різуна, К. Паршак, О. Чистякової, Н. Шульжук, І. Яремчук та ін.), утім ґрунтовне дослідження мовностилістичної організації воєнної прози загалом і конкретно її яскравих представників, зокрема Олександра Вільчинського, досі не було у фокусі пильної наукової уваги. Обрана тема, безперечно, є своєчасною і суспільно значущою, оскільки мовні процеси, спричинені трансформаціями українського соціокультурного простору в умовах війни, потребують пильної уваги лінгвістів.

Отже, **актуальність праці** зумовлена необхідністю ґрунтовно дослідити мовностилістичну організацію воєнної прози Олександра Вільчинського.

Схвальним є те, що дисертація є складником наукової теми «Проблемні питання сучасної лексикології, граматики та когнітивної лінгвістики» (реєстраційний номер 0120U102350), «Рівнева організація сучасних лінгвосистем у когнітивному, соціолінгвістичному і лінгводидактичному вимірі» (реєстраційний номер 0126U001953) кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Новизна наукових положень і одержаних результатів

Сформульовані здобувачем положення наукової новизни досить повно відображають його внесок у розвиток науки та досліджуваної проблематики. Отримані автором наукові результати та висновки в дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості й достовірності, що забезпечується використанням низки загальнонаукових теоретичних методів.

Для досягнення мети й реалізації поставлених завдань використано такі основні методи: суцільної вибірки – для добору фактичного матеріалу з прозових текстів, лінгвістичного спостереження – для визначення конкретних умов, у яких функціують досліджувані мовні одиниці, описово-аналітичний – для інвентаризації та ґрунтового аналізу виявлених особливостей уживання лексем і синтаксем у складі мовно-виражальних засобів, інтерпретування – для декодування фактів художньої мови і визначення їхньої рецепції щодо стилістичної доцільності, контекстуального і функційно-стилістичного аналізу – для визначення ролі лексичних і синтаксичних одиниць в організації тканини прозового тексту, узагальнення – для формулювання висновків.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі вперше в українській лінгвістиці здійснено комплексне дослідження мови воєнної прози Олександра Вільчинського, з'ясовано семантичне наповнення і функційно-стилістичне навантаження лексичних і синтаксичних структур як органічних компонентів цілісного художнього тексту, схарактеризовано активність виражальних можливостей лексем і синтаксем як складників стилістичних засобів створення образності.

За результатами дослідження отримали подальший розвиток низка вагомих положень, а саме:

1. Окреслено визначальні характеристики воєнної прози як одного з напрямів розвитку сучасної української літератури: суб'єктивізація викладу, стилістичний синкретизм, експресивна лаконічність і стриманість наративу, аксіологічна насиченість, лінгвальна концептуалізація досвіду. Визначення диференційних ознак художнього прозового тексту про війну сприяє здійсненню його удокладненого аналізу.

2. Розглянуто проблеми висвітлення в науковій літературі організації лексичного і синтаксичного простору художнього тексту як найбільш виразних в аспекті текстотворення і трансляції художньо наснажених смислів.

3. З'ясовано, що значущим для формування повноцінної тканини художнього прозового твору є його лексичне наповнення. Визначено, що мілітарна лексика становить шість найчисельніших груп лексичних одиниць

на позначення військових подій, явищ, понять, які тісно пов'язані між собою: «Війна», «Воєнні/військові поняття», «Зброя», «Військове спорядження», «Назви осіб», «Транспорт».

4. Доведено, що ономастикон, представлений у творах О. Вільчинського, є динамічною системою, де мілітарна номінація та топоніми посідають центральне місце. Власні назви є засобом реалістичного відображення дійсності та водночас культурними знаками. Зауважено, що антропонімний простір творів про війну О. Вільчинського часто репрезентований конотованими власними назвами, що є символами національної культури і відзначаються прецедентністю. Спостережено, що у досліджуваній воєнній прозі власні назви стають ключовими вузлами змісту, виконуючи роль символів і маркерів ідентичності, що перетворює їх на поетичні оніми, що мають особливу виражальну силу.

5. Визначено, що оніми відображають складну соціокультурну структуру українського суспільства в різні історичні періоди. Важливим є активне вживання жаргону і сленгу військових, використовувані як для номінації предметів чи явищ, так і для відтворення психологічного тла зображуваного, для відтворення особливої атмосфери фронту. Вкраплення суржику, просторічної і розмовної лексики уможлиблює відтворення «живого» мовлення персонажів і лінгвальне окреслення простору. Доведено, що оніми є репрезентантами авторської мовної системи, тому їхній аналіз дає змогу оцінити специфіку художнього світобачення письменника.

6. Утверджено, що лексична парадигма прози О. Вільчинського воєнної тематики становить упорядковану структуру, у якій взаємодіють різні пласти лексики, сприяючи відтворенню творчої інтенції митця.

7. Підтверджено, що визначальною ознакою мови воєнної прози Олександра Вільчинського є численна представленість різноструктурних складних речень. Схарактеризовано прості ускладнені речення, де елементами ускладнення виступають відокремлені прикладки, означення, обставини, вставні слова. Уживання таких ускладнювальних компонентів у структурі синтаксичних одиниць пояснюється можливістю реалізації синонімічних синтаксем, розмаїттям функцій, які вони виконують у прозовому тексті і багатством їхньої семантики. Це забезпечує інтенсифікацію наративу й епічну насиченість викладу.

8. Описано, що для розгортання оповіді митець активно використовує різні комунікативні типи речень, за допомогою. Аналіз засвідчив, що основу текстової тканини становлять розповідні синтаксеми, за допомогою яких автор виформовує розповідну модальність (переважає), а також переповідну і гіпотетичну.

9. З'ясовано, що важливими для мовностилістичної організації тексту досліджуваних творів про війну є художні засоби лексичного і синтаксичного творення (епітети, метафори, перифрази).

10. Визначено, що питомою ознакою стилістико-синтаксичної будови творів автора є вживання ампліфікації, апосіопези, парцеляції, повтору і порівняння, які увиразнюють художній текст і відображають особливості мовомислення і світобачення письменника.

11. Продемонстровано потужний виражальний потенціал художніх засобів, представлених у текстах творів Олександра Вільчинського.

У дисертації сформульовані й інші висновки та пропозиції, що мають наукову новизну, теоретичне і прикладне значення. Усі елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх рівень обґрунтованості відповідає нормативним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їхня достовірність

Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, варто наголосити на достатньому обсязі опрацьованої теоретичної бази праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, лексикографічних праць, літературних джерел. На основі аналізу теоретико-методичних підходів учених Назарій Хоміцький здійснив функційно-лінгвістичний аналіз лінгвальних одиниць у мові прозових творів воєнної тематики Олександра Вільчинського.

Дисертація має логічну структуру, розкриває сучасні підходи до вирішення питань, які полягають у науковому обґрунтуванні теоретичних і методичних положень. Мета дисертації корелює із обраною темою, а предмет та об'єкт дослідження визначені правильно, водночас зміст роботи й сформульовані наукові завдання узгоджені й забезпечують досягнення поставленої мети та розкриття обраної теми в повному обсязі. Зазначене вище засвідчує достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень і висновків роботи.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що (1) поглиблено теорію аналізу прозового художнього тексту; (2) доповнено українську лінгвостилістику новими спостереженнями над способами лінгвальної репрезентації концептуальної і мілітарної картин світу митця.

Практична цінність роботи окреслена можливістю (1) використання сформульованих висновків і отриманих результатів для провадження нових

розвідок із лінгвостилістики; (2) для підготовки підручників і навчальних посібників із лінгвопоетики і лінгвостилістики; (3) у викладанні практичної стилістики, стилістики тексту, лінгвістики тексту, лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Повнота викладу результатів дослідження у наукових фахових виданнях

Основні положення й результати дослідження оприлюднено в 3-х одноосібних статтях, опублікованих у наукових виданнях, внесених до категорії «Б» *Переліку наукових фахових видань України*, а також у тезах двох доповідей на міжнародних наукових конференціях. Якість публікацій здобувача відповідають нормативним вимогам, що встановлені для здобуття наукового ступеня доктор філософії.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи та публікацій здобувача ступеня доктора філософії Назарія Юрійовича Хоміцького дає можливість стверджувати, що прояви академічної недоброчесності не виявлені (плагіат, самоплагіат, фальсифікація, фабрикація тощо). Наведені в роботі цитати з наукової літератури і викладені ідеї, що належать іншим науковцям, мають відповідні посилання. При формуванні тексту наукової роботи, наукових публікацій, тверджень, аналітичних, статистичних даних у роботі є посилання на джерела інформації та загалом дисертація відповідає вимогам Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Ідентичність тексту анотації та основних положень дисертації
Порівняльний аналіз тексту анотації та основних положень дисертаційної роботи Назарія Хоміцького підтверджує їхню відповідність. Анотація не містить інформації та матеріалів, які б були не висвітлені в тексті роботи. Обидва документи оформлені та укладені відповідно до вимог, що встановлені Міністерством освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту і оформлення дисертаційної роботи

Відзначаючи вагомі здобутки виконаного дослідження, висловимо свої зауваження й побажання, що мають переважно дискусійний чи рекомендаційний характер.

1. На основі узагальнень опрацьованого теоретичного матеріалу дисертант визначає диференційні риси воєнної прози (с. 43) як об'єкта лінгвостилістичного аналізу. Проте ці положення були б більш переконливими, якби здобувач проілюстрував кожен із виділених ознак прикладами із досліджуваних творів.

2. У дисертації Назарій Хоміцький (підрозділ 2.2.1) наголошує на текстотвірній функції антропонімікону художніх творів, детально аналізує офіційні й неофіційні оніми, до яких уналежнює позивні, псевдоніми та псевдо. Як видається, варто було б прокоментувати, що саме автор роботи розуміє під цими термінами, чи диференціює він їх, чи, навпаки, сприймає як синонімічні.

3. Розглядаючи лексичні одиниці, що репрезентують наповнення тих чи тих лексико-семантичних полів, автор дисертації наводить відповідні ілюстрації функціонування лексем у тексті. Проте трапляються фрагменти, де лексеми названі, але підтвердження їх реалізації в тексті здобувач не навів, зокрема це стосується периферії лексико-семантичного поля «війна» (с. 59). Подання відповідних прикладів увиразнило б наведені твердження.

4. Дослідник часто послуговується лексемами, які вказують на частотність тих чи тих лексем або синтаксичних конструкцій (*у творі домінують, переважають, найбільш активно вживаються... тощо*). Як видається, для більш переконливого викладу аналізу художніх текстів логічним було б застосування статистичного методу. Це б посприяло більшому увиразненню висновків із роботи й посилювало б аргументацію.

Підкреслимо, що викладені в процесі аналізу розділів дисертації міркування, які, природно, можуть не збігатися з авторськими, жодним чином не зачіпають концепцію актуального, цікавого, новаторського дослідження Назарія Юрійовича Хоміцького і не знижують позитивного враження від його структури й змісту, а найголовніше – отриманих практичних результатів.

Загальний висновок і оцінка дисертації

Загальний рівень дисертаційної роботи Назарія Юрійовича Хоміцького вважаємо високим, таким, що засвідчує глибину й усебічну обізнаність автора у відповідній науковій проблематиці, зумовлюючи теоретичну та практичну переконливість наведених міркувань. Анотація й опубліковані дисертантом наукові праці відповідають змісту дисертації, відображають суть основних наукових напрацювань і отриманих результатів. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дисертаційна робота Назарія Юрійовича Хоміцького на тему «Лінгвостилістична організація воєнної прози Олександра Вільчинського» є завершеною, комплексною, самостійною працею, що містить нові науково-обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують поставлені наукові завдання і мету. Робота за своїм змістом та фаховим спрямуванням відповідає галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 035 «Філологія», вимогам, які встановлені в «Порядку підготовки здобувачів

вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Хоміцький Назарій Юрійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Офіційний опонент:

**доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
імені професора Л. А. Лисиченко
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди**

Наталія ПІДДУБНА

